

חיינו וספריו

הרדיפות וההרמות. ביחוד בשנים הראשונות לבואו, מצד הקנאים של אז בכלל, בפרט מצד כחה ידועה, שמשלה אז בכיפה. כשהיא מוקפה כזו חות ידועים שהחזיקו בימינה — לא היינו מספיקים. והמעצבים ביותר באו תה פרשה הוא זה, שהקנאים האדוקים «מבני הנפילים» באדיקות בירושל לים, חשבו את המנוח ל«מתקדם ול- חפשי בדעותיו» במרכאות. על כן גדלה שנאתם אליו וירדפוהו עד חרמה ממש. ו«החפשים» מצדם הראויים לשם זה, שנמצאו גם אז במיעוט בארץ ובירושלים, חשבו אותו, להיפך, ל«קנאי אדוק ולנסוג אחר» במרכאות, שלא כדאי לעמוד במחיצתו ולהתחמם לאורו, ובמצב שכזה נבין על נקלה את סבלו הנורא של המנוח, שעמד כמעט יחיד במערכה כנגד מתנגדיו הרבים והתקיפים אשר טובבוהו ויחד עם זה — את הטראגדיה האיומה, שהקיפה את דרך חייו על לא עוול בכפו.

ולמען לא ייראו דברינו כמוגזמים וכבלתי ריאליים כדאי להזכיר כאי- לוסטראציה לאותן הרדיפות עובדות מספר, שעל פיהן אפשר יהיה להקיש על מה שלא נזכיר, ולשפוט גם על טיב פרצופם הרוחני והמוסרי של אותם הקנאים התקיפים, כביכול, שבי אותם הימים, שבשעת כעסם על איש חרמם לא ידעו כל גבול לקנאתם ולא נרתעו לאחור מפני כל מעשה אכזרי ביהם ל«פושע ישראל» לפי השקפתם. נתהיל בגורמים.

זמן-מה אחרי בואו של המנוח לארץ חשבו הקנאים ומצאו שכדאי להושיב על ידו וועדה של «יועצים» משלהם לעזור לו, כביכול, במועצותיהם פעם בפעם בכל אשר הוא יזום לעשות. ופינס לא קיבל בטענה צודקת, שהוא רוצה לבחון את הכל בתפיסתו הוא ולראות את הכל בעיניו הוא ולא להגדר אחרי עצותיהם הם ועיניהם הם, כי לא לכך נשלח על ידי שול- חייו... ועל-ידי כך חשדוהו, כמובן, שמגמתו של המנוח היא לבטלם ול- הביא מהפכה בקהל כנגדם. ויהי מאז מטרה לחיציהם השנונים...

עוד גורם.

המנוח דאג ל«בעלי-המלאכות השו- נות» מיראי ה' ומשומרי תורתו» להמ- ציא להם עבודה בסיועו. גם פתח להם «בית כנסת» שיתפללו בו וגם ישמעו «שיעור» בערב בערב, כנהוג אצל יהודים טובים. והנה המעשה הנה נפ- גש מאת «הקנאים» באי-רצון גמור, ואפילו נחשב «לעוון פלילי» הראוי לחרם ממש. ואמנם «הרב החרם» נש- לפה מתערה ונהפכה על ראשו של המנוח בהעלילם, שכל מטרתו של המנוח היא להסיר לבם של היראים מאחריהם לפרוש מהם וללכת אחריו לאיזו מטרה מהפכנית ומחשבת של פיגול חלילה...

ואיך הגיב פינס מצדו הוא על רודפיו? הוא ניסה להזמין פעם ופעמים לדין למען הוכיח להם צדקתו כנגד האשמותיהם ועלילותיהם הדמ- יוניות כנגדו. אך הם באחת: לא נאבה ולא נשמע! — וכשלא נשאר לו מה לעשות, מסר המנוח דינו לשמים ועבר לסדר יומו, וכל כך למה? משום שהמנוח לא ידע שנאה כבושה מטבעו אף לגדולי מתנגדיו.

אשמע בנחמה אם לא שמעתי פעם מפיו של המנוח באמרו ביחס למת- נגדיו ולרודפיו כדברים האלה לאמר: — אני איני עלול מטבעי לשנא אדם על דעותיו, כלום חייב כל אדם לחשב כמוני? הרי כשם שאין פרצו- פיהם של בני-אדם שוים ביניהם, כך אין דעתם שוה, וכבר אמרו חז"ל: בשלושה דברים אדם משתנה מחברו, בקול, במראה, ובדעת — והוסיף — יש בני-אדם, שמדרכם לברר את הפ- סולת מתוך הבר שבתכונות חבריהם, והם בבחינת משמרת המוציאה את היין וקולטת את השמרים, ואני זה דרכי מאז לברר את הבר מתוך הפ- סולת שבתכונות חברי, ואפילו מתנג- די. אני אוהב להיות בבחינת נפה הקולטת את הפסולת ומוציאה את הקמה, ועל כן אינני בא בטרונגיה על שום אדם בשביל דעותיו, אני מגיד בהתגלות לב לכל הבא בגבולי את אשר אני צריך להגיד לו בעד או כנגד חוסל.

ואכן פינס- היה בעל תכונות תרומ- יות בכלל והוא הצטיין באהבתו את הכלל. ותכונה מצויינה זו של אהבת- הכלל לא היתה לו למנוח קנין עצמי אלא היא באה לו בירושה מאבותיו, שהיו ידועים כטובים וכמיטיבים לכל, לפי עדותם של רבים, שבאו במחי- צתם ושיש לסמוך על עדותם. ועל כן אף-על-פי שכל ימיו עסק ברכישת קרקעות, ביסוד מושבות ובהקמת שפ- נות, לעולם לא חשב על טובת עצמו הוא. להקציע לו חלק לטובתו ולהנאתו הוא, כי טובתם והנאתם של אחרים היו תמיד לנגד עיניו. ולא עוד אלא שכשהיתה לו היכולת הכספית הקדיש גם מהונו הוא חלק הגון פעם בפעם בשביל האחרים.

אלמלא פינס, שהש לעזרתה של «פתח תקוה» בשעתה ועור עזר לא מעט בקנייתה כי אז לא רק שלא היתה נקנית, אלא שגם ממון רב של יהודים היה יורד לטמיון לבלי שוב

(הסוף בקומה 8)

תיכף לבואו התחיל פינס בעבודתו המאומצת והאחראית, שממנה לא רפ- תה ידו עד יומו האחרון, הוא יום ששה באדר לשנת תרע"ג, שבו עלתה נש- מתו הטהורה אל על, אחרי שלושים וחמש שנה לישיבתו — ישיבת קבע — בארץ-ישראל.

נוסיף מיד, שדרכו של פינס בעבור דתו בארץ לא היתה סוגה בשושנים. אדרבה! היא היתה כולה מלאה אבני נגף וקוצים וברקנים, שעליו הוטל לטלקם על כל מדרך כף רגל. ובכל זאת לא נואש ולא נסוג אחר. כי לא איש כמוהו היה עשוי להוואש. הוא עמד כסלע איתן לקראת כל הרוחות הרעות ואבני הבליסטראות, שאפפוהו מכל עבר ופינה, להדריך מנוחתו ולרדת לחייו ממש.

ואם היו לו לפעמים «הפסקות» ידו- עות של קורת-רוח, זה היה בבואו במסיבתם של «המתונים» ויראי ה' באמת מקהלתו של הרב שמואל סלאנט ז"ל, שידעו — ורובם בראשם — להעריך את ערכו של המנוח כהריף מצויין וכתלמיד חכם גדול, בן בניהם של משפחה גדולה ומפורסמה משי- בתם של רוזינו ועיירה, כנשיאותו של הרב מרדכי-גימפל ז"ל הידוע. ושעות כאלו היו לו גם בהמשך הזמן, כשעלו הבל"זיים ארצה, בשנת תרמ"ב, אלה הצעירים והחלוצים הראשונים הידועים בחיבתם הנלהבת לארץ, שהי מנוח התייחס אליהם כאב רחמן ונאמן ושהם התייחסו אליו כבנים מסורים ונאמנים. אבל כל זה היה בבחינת אותו הלך, שבדרכו לארץ מולדתו תעה במדבר שממה אשר שאב ממנו את כוחותיו עד לאפס, אלא שמזמן לזמן היה פוגש בדרכו «בנאות» נאה ופוריה אשר השיבה את רוחו הנהלאה ושימשה לו «עידוד» לחידוש כוחותיו להמשיך דרכו הלאה באותו מדבר שממה בתקוה חזקה, שסוף-סוף יגיע למחוז חפצו, לארץ מולדתו הבנויה והפוריה והמיושבת באוכלוסיה אשר אליה ערנה נפשו כל ימי תעייתו.

אם היינו באים לספר בפרוטרוט את כל פרשת ענוייו של פינס במשך שלושים וחמש שנות ישיבתו בארץ ולגולל לעיני הקוראים את מגילת

החודש הזה מלאו חמש ועשרים שנה למותו של ר' יחיאל-מיכל פינס ז"ל וששים שנה לעלותו ארצה ישראל. את ר' יחיאל-מיכל פינס אפשר לכנות בצדק בשם הזמיר הראשון לבשורת אביבה של ארץ-ישראל המחודשת. הוא היה בבחינת החלוץ הראשון ההולך לפני מחנה החלוצים והציוני הראשון, שעלה לציון לפני מחנה הציונים לסול לפנייהם הדרך. פעולותיו בארץ היו בבחינת הגרעי- נים הבריאים הראשונים, שנזרעו באדמת ישראל אשר מהם צמחו אחרי כן שבלי הציונות המלאות והטובות, שעליהן אנהנו חיים ומהן אנהנו נה- נים. פינס, ככל איש גדול הסולל דרכים וחדשות, כאילו נשכח אחרי מותו ויעלם לזמן מה מעל אופק שמי הציונות, אבל כאותה שמש מאירה המסתתרת לפעמים מאחורי עב-הענן המאפיל עליה וכעבור רגע היא בוקעת שוב ועולה ומתגלה לעינינו בכל זהרה להאיר לארץ ולדרים עליה, כך המנוח שב בימינו אלה להופיע לעי- נינו בכל גובה קומתו על-ידי ספריו וכתביו החשובים ההולכים ומופיעים מחדש ויש גם תקוה, שילכו ויופיעו בזה אחר זה עד ספרו האחרון, ספרו «ילדי רוח» הראשון והחשוב הופיע לפני שנתים בערך. ספר שני הכולל את מכתביו הראשונים בבואו לארץ ואת תכניתו ומאמריו החשובים על ארץ-ישראל עומד תחת מכש הדפוס ובקרב יופיע על ידי חברת «דביר», אחריו יבואו הנותרים.

פינס עלה לארץ-ישראל בשנת תר- ל"ח, היא שנת 1878, בחודש ספטמ- בר, היינו באלול של אותה שנה, וביום ששה-עשר בו דרכו רגליו על אדמת הקודש בעיר ההוף יפו.

הוא עלה לארץ כציר נאמן מטעם חברת «מוכרת משה מונטיפיורי». מטרת בואו היתה כדי לנסות להכניס שינוי לטובה בחומר וברוח בארץ בכלל ובפרט בין בני הנוער שבירו- שלימ, אותה ירושלים בירת ארצנו וסמל כבודנו ותפארתנו, ששימשה גם אז — כמו תמיד — המרכז היהודי המאוכלס ביותר והחשוב ביותר במר- כזי הארץ.

חיינו וספריו

(הסוף עמוד 5)

עוד. פינס מכר את תכשיטי אשתו, שעלו לסכום הגון מאד, להציל את הנחלה וגם הצילה. ואני כשלעצמי הנני מעיד, ששמעתי באזני מפיה של הגברת פינס בלימות "השבעה" של המנוח מספרת לתומה, שימים אחדים לפני מותו שאלתו בפעם הראשונה אחרי שלושים וחמש שנה מה עשה בתכשיטיה, שלקה ממנה ולא שבה לראותם? ידעתי — אמרה לו — שלא השתמשת בהם חלילה לדבר בלתי הוגן, אבל מה עשית בהם? — ותשובתו של המנוח היתה, שקנה בהם את "פתח תקוה". וכשהראתה האשה סימנים של תמיהה כאומרת: הרי עברו עלינו שעות קשות בהשיאנו את בנותינו ולמה לא השתמשת בחלקך אתה להקל מעלינו את דוחק השעה?! ענה שוב המנוח ואמר: הלא הגדתי לך, שקנינו את "פתח תקוה" ואם קנינו אותה לכל ישראל, איזה ערך יש אם אין בה חלק לר' ישראל כמוני? העיקר, שהיא נקנתה ושהיא שייכת ליהודים... ותשובה טיפוסית זו כאילו נתנה ספוק לאשה האצילה ונשתתקה...

מלבד "פתח תקוה" קנה פינס גם את "גדרה" וגם קרב את ה"ביל"ויים כבניו ממש, וביתו היה פתוח לרווחה להם כאשר לרבים אחרים והתקרבותו בכלל היתה תמיד אנהותית במלא מובנה של מלה זו וכפיו כן לבו לא ידעו מרמה וחנופה ריקה.

ואהבת הכלל לא נצטמצמה אצל פינס רק בדברים חמריים, אלא גם בענינים רוחניים וספרותיים. פינס אהב יותר לתקן את דברי אחרים מלכתוב ספרים בעצמו. וזמן רב הק' דיש לתיקונים בדבריהם ובמאמריהם של סופרים אחרים, שקשבו להם לכ" בוד לפנות אליו בכל אשר כתבו וגם שמהו מאד לתיקוניו אף אם היו קואים. שהתיקונים גרמו למהפכה שלימה בכל רקמת-החשבותיהם והי בעותיהם. ויש אשר קבל על עצמו גם עריכת עיתונים שלימים לשנים מהעתונים של אותה תקופה הידועה לכולנו. וכל זה בכונה של טובת הכלל ולא על מנת לקבל טובת הנאה ברב או במעט, לרבות טובת-הנאה של כבוד. כי בכל מה שתיקן — ואכן הרבה מאד היקן — לא נזכר שמו של המנוח לא על ידו הוא ולא על ידי אחרים מאלה שנהנו מתיקוניו, כי לא הסכים לכך.

וזכרנו, שפעם — וזה היה באחד מערבי הקיץ של שנת תרס"ד — הת- אכסן המנוח בביתי בהיות אז אשתו בחוץ-לארץ, ואז עסק בחיבור ספר "הכח" שלו הידוע על הפיסיקה, וכשובי בערב הביתה מעבודתי, מצאתי אותו כפוף על שולחן הכתיבה. כשראה אותי הושיט לי בחיבה גלויה דפים אחדים כתובים בעפרון — כי כך נהג המנוח — להשתמש בעפרון בכתביותיו

הטיטיות, למען הקל עליו בשעת הצורך את מלאכת התיקון על ידי "מוחק", כי קפדן גדול היה המנוח בתיקונים ובצמצומים. ואז אמר לי: — קרא נא, בני, מה שכתבתי היום והגד לי דעתך עליו. קראתי את הדפים שהושיט לי. וממילא, שלא היה לי מה להעיר בסגנונו המלוטש שבעתים והמגובש שבעים ושבעה. ואז נתגלגלה השיחה בינינו על דרכי הסגנון העברי בכלל ועל השקפתו עליהם בפרט, השקפה שנמסרה על ידו בהקדמתו המצוינה של אותו ספר "הכח" עצמו- הקובעת ברכה לעצמה והמשמשת — לפי דעתי — תשובה מספקת ופתרון-הגינני לכל המתקשים עד היום בבעיה חמורה זו של דרכי הסגנון אצלנו. באיזה מהם לבחור, אם בסגנון התנ"ך, המש"נה או האגדה, או בתערובת שלשתם. ובמרוץ השיחה קרא המנוח ואמר — זוהי הפעם הראשונה ששמעתינו מת- אונן על גורלו החמרי הירוד —

— אני מצטער מאוד, בני, על ימי עשרי הטובים שעברו ואינם! ובהעמדי פנים של תימה, כמי שדורש ביאורים להערתו, הוסיף המ- נוח תוך כדי דבור ואמר:

— היודע אתה למה? משום שאל- מלי הייתי עשיר הייתי מקים על השבונני מעין סנהדריה של סופרים מובהקים ככל אשר היו עושים גדוד לינו, ביחוד בתקופת הזוהר ההיס- טורית הידועה שבספרד, למען השיב לשפתנו את כבודה הראשון, כלומר: את סגנונה העברי האמיתי, הבהיר והמדויק ואת צמצומה היסודי בדרך הבעתה.

ושנים אלה, הסגנון המדויק מבלי כל "סרה עוֹדף" של מליצות נבובות, לא היה נותן למנוח לישון במנוחה. מדי קראו דבר-מה שהיה כתוב "בסג- נון מימי", סגנון של גרגיר אורז בתוך יורה מלאה מים" כביטויי הוא, היה מצטער מאוד וכמעט שהיה מתרגז:

הצמצום — היה אומר המנוח — צריך להיות סיגולו המיוחד של העברי. כל מה שהעברי אימר או כתב צריך להיות טבוע בחותם של "מועט המחזיק את המרובה" ולא להיפך. ובמקום שאפשר לו להביע איזה רעיון על-ידי דבור אחד אסור לו להשתמש בשנים. העומק בסגנון — לפי דבריו — זהו עיקר כל העיקרים.

— אותיות ה"אלף-בית" — היה רגיל פינס לאמור — חשובות אצלי כפנינים יקרות ובעלות ערך רב, שא- סור לבזבזן על נקלה ולנהוג בהן קלות ראש חלילה אלא הן זקוקות לשי- בוך אמנותי ממש כאותן אבני-המש- כית הזקוקות ליד מיוחדת של אמן משכיל לסדרן זו על יד זו להינתן לאחת מבלי ריווח ביניהן. — הצמד צום — היה המנוח מוסיף — אמנם מייגע את המוח ואי אפשר לו לאדם להמשיך בו זמן רב, אבל העיקר מה שאומרים, ולא כמה שאומרים.

המנוח דיבר מעט וכתב פחות ממעט לפי כשרונו הגדול ורוחו הכביר, ואיך התבטא ביאליק, ע"ה, על מיעוט כתי- בתו של פינס וצמצומו? הוא אמר: — המנוח פינס אף-על-פי שלא הרבה דברים בספרותנו, הנה דמותו לא ניתנה להיטשטש ודבריו לא ניתנו להיבטל אפילו באלף, והוסיף:

— עבודתו של הסופר פינס והש- פעתו נחלקות לשתיים, עבודת פובלי- ציסטן הוגה דעות, ועבודת אמן הלשון והסגנון. — וביאליק, ז"ל, ידע מה זה לשון, ומהו סגנון. — ובתוך שני תחור- מים אלה עבודתו מצוינת משל חבריו. (גם הדגשה זו היא של ביאליק) — וחותם פינסי מיוחד טבוע עליה. ועין בוחנת תמצא את עקבות השפעתה החשאית והצנועה בכל הספרות של- אחר כך. השפעתו של פינס גם במק- צוע הדעות וגם במקצוע תחית הלשון מובלעת ועומדת כבר בספרותנו ואין לנו אלא לבדוק אחריה ולעמוד עליה. ובבחינה ידועה דומה שהקדים פינס את זמנו. ועל הרבה מרעיונותיו לא עמדה ספרותנו אלא לאחר עשרים שנה. ובשעה שרעשה קמת האביב בשדה סמולנסקי, כבר הבשילו שב- ליו הבודדות של פינס, גרעינים ממו- חיים שעשו קמח לבסוף בתקופת אחד העם.

— בעבודתו הספרותית של פינס — הוסיף המשורר — יש עוד צד, שראוי לעמוד עליו בפרטות, אבל הפעם אומר בקיצור, שהמנוח היה אחד ממחוללי התנועה של תחית הל- שון העברית גם לשם דיבור, תנועה זו בכלל מתחילה מן החבורה הירוד- שלמית, ודווקא מן האורטודוכסים שבה כגון: פינס ויעב"ץ.

דבריו המצויינים והקצרים הנ"ל של משוררנו הגדול 'מספיקים — לפי דעתי — להעיד עדות נאמנה גם על דעותיו של פינס הגדול ועל שאיפותיו לתחית לשוננו וסגנונה, בכדי שאבוא גם אני להוסיף עליהם להבלטת ערכם. השורות האחדות הנזכרות של משורר כביאליק אומרות למדי במלים אחדות את כל אשר אפשר להוסיף עליהן בדפים שלמים.

ועל כן אזכיר בזה רק שמות אחדים של ספריו של פינס בעלי המשקל ובעלי הערך מכל המובנים שהופיעו בחייו, מבלי נסות להכנס בנתוחם. מלבד הכתבים הרבים, שנשארו אחרי מותו וממאמריו החשובים בארץ ובחוץ לארץ בעתונים השונים של אותה תקופה, שעוד מעט ויפיעו כולם, ומ' תומכם נדע להעריך את ערך האבדה

הגדולה, שאבדה ליהדות במותו. ספריו הם: א) "ילדי רוחי" הכולל שני חלקים: ריב עמי, והחיים והיה- דות; ב) ספר "הכח" על הפיזיקה; ג) מסכת נתוח על גוף האדם; ד) עבוד דת האדמה תרגום מד"ר אנדרלינד; ה) תורת משפטי תוגרמה בהשתת- פות מר דוד ילין; ו) פירוש על "הירוד שלמי" של המנוח לונץ.

ובנוגע למעשיו ופעולותיו של פינס לטובת הכלל המוסדות והתרבות בא- רץ בכלל ובירושלים בפרט, אוסיף גם כן רשימה קצרה המדברת על עצמה מפני קוצר המקום.

בירושלים, שבה התיישב לכתחילה בראשית בואו לארץ, התחיל בהקמת שכונות היגיניות לזכרו של השר מונטיפיורי, ז"ל, על יסוד של הלור- אות בתשלומים לזמנים ארוכים של חמש עשרה שנה, ושתי מטרות היו לנגד עיניו בשכונות אלו: א) להוציא את בני ירושלים של אז מתוך הדי- רות החשוכות והמסוכנות שבתוך העיר העתיקה ולהושיבם בדירות מר- ווחות ומתאימות לחוקי הבריאות;

ב) להציל על ידי זה את ממונם של ישראל, שהיה הולך לכיסם של הזרים, שכל בתי העיר העתיקה היו שייכים להם ולעשות אותם לבעלי אחווה קטנות להנאתם הם ובניהם אחריהם. ועל ידו הוקמו השכונות הראשונות "מוזכרת משה" לאשכנזים "אוהל משה" לספרדים ו"ימין משה" הנחלקת לשתיים: "בית יהודית" לספרדים, על שמה של יהודית מונטיפיורי, ו"רחוב נתן" לאשכנזים על שם הרב נתן אד- לר, ראש הרבנים בלונדון, שהיה ראש

הברת מוזכרת משה, ג) בית היתור מים הפראנקפורטי, שעמד שנים רבות תחת הנהלתו של ד"ר הרצברג, ז"ל, מחבר ספר "מכתבי משפחה" הידוע, שנהפך אחרי כן לבית הספר למל תחת הנהלתו של אפרים כהן; ד) בתי התימנים בכפר השלוה, יחד עם מר פרומקין, מו"ל החבצלת, ומר נסים בכר, מנהל בית הספר לחברת כל ישראל חברים בסיועה של חברת "עזרת נדחים"; ה) בתי התימנים בש- כונת "משכנות" שעל יד אוהל משה ומזכרת משה; ו) הספריה הלאומית "גנזי יוסף ומדרש אברבנאל" שנהפ- כה אחרי-כן לספריה האוניברסיטאית;

ז) חברת "עזרת נשים" המהוללה ו"בית חולי הרוח", שעל ידה יחד עם אשתו הגברת חיה ציפה המנוחה, והגב' דוד פיינשטיין הידועות בפעולות תיהן המצויינות עד היום; ח) הוא נתן ממיטב כוחותיו במשך שנים לא מע- טות גם למוסד "בקר חולים" יחד עם מיסדיו ר' יואל-משה סולומון וחבריו ולמוסד "מושב זקנים" יחד עם פרומקין; ט) היה ממיסדי וועד הלשון וחבר פעיל בו עד יום מותו; י) היה חבר ב"בני ברית" ומיסד הלשכות: "שער ציון" ביפה, ו"ארזי הלכנון" בבירות יחד עם הרב יעקב מאיר ג"י.

וביפו יסד: א) חברת "עזרת נשים" אחרת יחד עם אשתו; ב) בית הספרים שער ציון" על שם לוונדה; ג) ובית החולים הראשון "שער ציון" יחד עם הר"ש רוקח-וועד; ד) היה מתושביה הראשונים והוותיקים של "יהודיה" שעל יד "פתח תקוה" יחד עם ר' יואל-משה סולומון, גוטמאן, ושטמפר והרב ר' מרדכי גימפל ויעב"ץ ז"ל; ד) ועזר לקנות "פתח תקוה" כאמור, קנה את גדרה ואת "מוצא".

בדרך כלל לא היתה חברת של מדע ושל צדקה וחסד מבלי הפלות בין היישוב החדש והישן, שהמנוח לא לקח חלק פעיל בהן וגם התמסר אליהן באותה ההתמסרות הנפשית שציינה אותו.

ח ת י מ ה
אהבתו של פינס לארץ-ישראל הת- חילה מקטנותו ממש, ואלה הם דבריו הוא בתולדות הכתובות על ידו: "ארץ ישראל היתה חביבה עלי מאד ותעסיק את מוחי ואת לבי תמיד, ותהי משאת נפשי עוד כהיותי בן שנתיים, אז ירד אלינו דוד מהררי ציון ור' מרדכי שמו, והוא ספר לי ספרים שונים על "הכותל" המערבי, ועל הדמעות שהוא זולג בתשעה באב, ועל השועל שמהלך בו תמיד באותו לילה, וכשראיתי פעם ואני בן שלוש את אמי יושבת בתשעה באב על הא- רץ, וקוראת בספר "צאינה וראינה" בפרק חורבן בית המקדש, וכוכה בדמעות שלישי, בכיתל גם אני, ותק- חני אמי על ברכיה, ובלטפה אותי שאלתני על מה אני כוכה? ואשאלה גם אני: על מה את כוכה? — ובאמ- רה לי: על בית המקדש שחרב אני כוכה, עניתי לה: ואני כוכה על ארץ-ישראל שגלינו ממנה.

תמיד אהבתי ספורי מעשיות על ארץ-ישראל — מוסיף מר פינס לספר בתולדותיו — ותמיד התענינתי באג- דות ארץ-ישראל. ואהבתו זו לארץ-ישראל נמשכה כל ימי חייו והיא הצטיינה במסירותו לה כר' יהודה הלוי בשעתו, מסירות נפש ממש. אף על פי שסבל יסורים קשים ומרים, ואם יש מי שמפקפק בזה יבוא שירו הקטן והיפה והעממי ויוכיח: הוא אומר:

"חושו אחים חושו נרימה פעמינו טושו אחים טושו לארץ אבותינו". והוא חש, והוא טש, והוא עלה כח- לוך ראשון להשתקע בה, ובאותה מידה שסבל יותר, באותה מידה אהב יותר, ממש כאותו אב, שבמידה שהוא סובל יסורים מבנו יחידו, הולך בנו זה ומתחבב עליו יותר ויותר. פינס ישב בארץ מבלי הפסק שלושים וחמש שנה מלאות וגדושות עבודה ומרץ למענה עד יומו האחרון. במלים "ארץ ישראל" ו"שמע ישראל" עלתה נפשו הזכה והטהורה השמימה, תנצ"ה.